

Rafael Dieste: *Dos arquivos do trasno*. 1926

Foi preto do camposanto cando eu sentín buligar dentro da caixa ó pobre Bieito. (Dos catro levadores do cadaleito eu era un). Sentino ou foi aprensión miña? Entón no podería aseguralo. Foi un rebulir tan maiño...! Como a teimosa puvulla que rila, rila na noite, rila de entón no meu maxín afervorado aquel mainiño rebulir.

Pero é que eu, meus amigos, non tiña seguranza, e polo tanto — comprendede, escoitade — polo tanto non podía, non debía dicir nada. Imaxinade nun intre que eu dixese:

– O Bieito vai vivo.

Tódalas testas dos velliños que portaban cirios ergueríanse nun babeco aglaio. Tódolos pícaros que viñan estendendo a palma da man baixo o pingotear da cera virían en remuíño arredor meu. Apiñocaríanse as mulleres a carón do cadaleito. Escorregaría por tódolos beizos un murmurar sobrecolleito, insólito:

– O Bieito vai vivo, o Bieito vai vivo...!

Calaría o lamento da nai e das irmáns, e axiña tamén, descompasándose a gravadosa marcha que planxía nos bronces da charanga. E eu sería o gran revelador, o salvador, eixo de tódolos asombros e de tódalas gratitudes. E o sol na miña face cobraría unha importancia imprevista.

Ah ! E se entón, ao ser aberto o cadaleito, a miña sospeita resultara falsa? Todo aquel magno asombro viríase inconmensurable e macabro ridículo. Toda a arelante gratitude da nai e das irmán, tornárase despeito. O martelo espetando de novo a caixa tería un son sinistro e único na tarde estantía. Compreendedes? Por iso non dixer nada.

Houbo un intre no que pola face dun dos compañeiros de fúnebre carga pasou a insinuación leviá dun sobresalto, coma se el estivese a sentir tamén o velaíño buligar. Mais non foi máis que un lampo. De seguida ficou sereno. Eu non dixer nada.

Houbo un intre en que case me decidín. Dirixinme ao da miña banda e, acobexando a pregunta nun sorriso de retrouso, deslicei:

– E se o Bieito fose vivo?

O outro riu picaramente coma quen di: “Que ocorrencias temos”, e eu amplifiquei o meu falso sorriso de retrouso.

Tamén me vin a rentes de dicilo no camposanto cando xa pousamos a caixa e o crego requeneaba.

– “Cando o crego remate” pensei. Mais o crego acabou e a caixa desceu á cova sen que eu puidese dicir nada.

Cando o primeiro cadullo de terra, bicado por un neno, petou dentro da cova nas táboas do ataúde, rubíronme ata a gorxa as verbas salvadoras.... Estiveron a punto de xurdiren. Mais entón acudiu novamente ao meu maxín a case seguranza do arrepiante ridículo, da rabia da familia defraudada, se o Bieito se topaba morto e ben morto. Ademais o dicilo tan tarde acrecía o absurdo desorbitante. Como xustificar non o ter dito antes? Xa sei, xa sei, sempre se pode un explicar! Si, si, si todo o que queirades! Pois ben ... ¿e se tivese morto despois, despois de o sentir eu remexerse, como quizais puidese adiviñase por algún sinal? Un crime, si, un crime o me ter calado. Oíde xa o rebumbio da xente....

– Pediu auxilio e non llo deron, malpocado....!

–El sentía chorar, quíxose erguer e non puido....

–Morreu de espanto, saltoulle o corazón ao se sentir descer na cova...

–Velaí o tendes, coa cara torta do esforzo!

–E ese que o sabía, tan campante, aí a sorrir coma un pallaso!

–É parvo ou qué?

Todo o día, meus amigos, andei tolo de remorsos. Vía ó probe Bieito grafiñando nas táboas nese espanto absoluto, máis alá de todo consolo e de toda conformidade, dos enterrados en vida. Chegoume a parecer que todos lían nos meus ollos adurmiñados e lonxanos a obsesión do delito.

E alá pola noite - non o puiden evitar - funme camiño do camposanto, coa solapa erguida, ao arrimo dos muros.

Ceguei. O cerco por unha banda era baixiño: unhas pedras mal postas, apreixadas por hedras e silveiras. Paseino e fun dereito ao sitio.... Deiteime no chan, apliquei a orella, e axiña o que oín xeoume o sangue. No seo da terra unhas unllas desesperadas rabuñaban nas táboas. Rabuñaban? Non o sei, non o sei. Alí preto había un sacho... Ía xa cara a el cando fiquei suspenso. Polo camiño que pasa a rentes do camposanto sentíanse pasadas e rumor de fala. Viña xente. Entón si que sería absurda, tola, a miña presenza alí, daquelas horas e cun sacho na man.

Ía dicir que o deixara enterrar sabendo que estaba vivo?

E fuxín coa solapa erguida, pegándome ós muros. A lúa era chea e os cans latricaban lonxe.